

MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN
B.V.D.

R 219/13

Stg. GEHEIM

26 OKT. 2001

Aan Zijne Excellentie
de Minister-President
Plein 1813 no. 4

te

's-GR A V E N H A G E

Deze rubricering is
van toepassing op de
50 jr.

Onderwerp:
Culturele uitwisseling
met de Sowjet-Unie.

Nr 763.974

Afdeling
Bureau

's-Gravenhage, 20 NOV 1964
Stadhoudersplantsoen 25

Bijlage(n): 2.

~~GEHEIM~~

Hierbij heb ik de eer Uwe Excellentie een
rapport aan te bieden betreffende: "Culturele uit-
wisseling met de Sowjet-Unie".

HET HOOFD VAN DE DIENST

Mr. J. S. Sinninghe Damsté

~~GEHEIM~~

Men gelieve steeds één zaak in één brief te behandelen en bij beantwoording nauwkeurig het onderwerp,
de dagtekening en het nummer van deze brief te vermelden.

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.~~GEHEIM~~Stg. ~~GEHEIM~~CULTURELE UITWISSELING MET DE SOWJET-UNIE

"De Waarheid" van 19 oktober '64 vermeldt een gesprek van haar correspondent in Moskou met Sergeï Romanowski, de voorzitter van de Sowjetrussische Staatscommissie voor culturele betrekkingen met het buitenland. (Zie bijlage.)

Het interview geeft de indruk, dat de Russen snel tot besluiten willen komen inzake de culturele uitwisseling met Nederland. Zo wordt o.m. aangekondigd, dat "binnen afzienbare tijd" de afsluiting van een desbetreffende overeenkomst tussen Nederland en de Sowjet-Unie is te verwachten. Hieraan wordt toegevoegd, dat "reeds in augustus" een ontwerp-overeenkomst van Sowjetrussische zijde aan de Nederlandse ambassade in Moskou is overhandigd en dat "men thans binnenkort een antwoord hierop verwacht".

In januari van dit jaar hadden de Russen in Moskou bij wijze van stimulans reeds een "culturele overeenkomst" gesloten met de communistische Vereniging "Nederland-USSR" te Amsterdam. Een daarbij betrokken Sowjet-functionaris sprak er destijds zijn teleurstelling over uit, dat de Nederlandse ambassade daarbij niet vertegenwoordigd kon zijn.

In het rapport van 23 januari '64, gevoegd bij mijn schrijven no. 716.916, werd reeds gesteld, dat zowel de Russen als de leiding van de vereniging "Nederland-USSR" de gesloten overeenkomst wilden zien als een stap op de weg naar verbetering der culturele betrekkingen tussen Nederland en de Sowjet-Unie. In hoofdbestuursskringen van de Nederlandse vereniging hoopte men, dat de overeenkomst later zou kunnen worden ingepast in een cultureel verdrag tussen de Sowjet-Unie en Nederland, of althans een verdrag op regeringsniveau niet in de weg zou staan.

In het begin van 1963 werd aan Sowjetrussische zijde de theorie ontwikkeld, dat men de Nederlandse regering onder druk zou kunnen zetten door de uitwisseling van groepen en personen zoveel mogelijk te bevorderen en door "USSR-Nederland" contacten op hoog niveau te laten vestigen. Dat deze theorie in Moskou nog steeds wordt gehuldigd,

~~GEHEIM~~

Behoort bij schrijven nr. 763.974

Ex. no. 2

Dit exemplaar bestaat uit 2 blz.

26 OKT. 2001
Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

~~GEHEIM~~

- 2 -

Stg. GEHEIM

zou kunnen worden afgeleid uit een opmerking, door Sergei Romanowski gemaakt in zijn recente interview met de correspondent van "De Waarheid". Ten aanzien van de culturele betrekkingen met Nederland verklaarde hij woordelijk: "Naar onze mening is er een geleidelijke verbetering te merken. Het is echter een proces van rechtstreekse verbindingen tussen organisaties en personen."

In verband hiermede is dezerzijds een korte nota opgesteld, welke een terugblik geeft op enige ontwikkelingen in de Sowjetrussische "culturele offensieven" sedert de dood van Stalin.

Bij de samenstelling van dit - summiere - overzicht is speciale aandacht besteed aan de plaats van de vereniging "Nederland-USSR" in het geheel der Sowjetrussische culturele politiek.

20 november 1964.

~~GEHEIM~~

Behoort bij schrijven no. 763.974.

Dit exemplaar bestaat uit 4 blz.

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 5 jr.

GEHEIM

SUMMIER OVERZICHT BETREFFENDE HET "CULTURELE OFFENSIEF" VAN DE
SOWJET-UNIE SINDS 1953 TEN AANZIEN VAN NEDERLAND.

1953

Dood van Stalin.

Aanwijzingen, dat de Vereniging "Nederland-USSR" door de Russen enigszins naar de achtergrond zal worden geschoven:

rechtstreekse contacten van de WOKS-vertegenwoordiging in Den Haag met Nederlandse impressariaten (WOKS = Sowjetrussisch Al-Unie genootschap voor culturele betrekkingen met het buitenland);

openbare vertoning in Nederlandse bioscopen van Russische films - tot dan toe uitsluitend in roulatie bij "Nederland-USSR" en de filmdienst van de CPN.

1954

Vriendschapsoffensief USSR; streven naar "open" en officiële culturele betrekkingen.

Bezoek aan de Sowjet-Unie van 3 Nederlandse astronomen ter gelegenheid van de feestelijke heropening van de herstelde Poelkowersterrenwacht te Leningrad. (Vergelijk met 1958.)

1955

"Nederland-USSR" peilt de belangstelling van de Nederlandse Kamerleden voor uitwisselingsbezoek aan de Sowjet-Unie; resultaat negatief.

1956

Verstandhouding van "Nederland-USSR" met de WOKS-vertegenwoordiging in Den Haag sinds 1954 (door het vriendschapsoffensief, op de achtergrond houden van "Nederland-USSR") verslechterd.

Eerste bezoek aan Nederland van groepen Russische toeristen.

Bezoek aan de Sowjet-Unie op uitnodiging van persbureau TASS van 7 Nederlandse journalisten. (Vergelijk met 1959 en 1960.)

Optreden in Rotterdam en Amsterdam ter gelegenheid van vlootbezoek van het zangkoor van de Baltische Vloot.

Voorts opgang: "open" contacten op het terrein van muziek, schilderijtentoonstellingen, dammen, schaken, sport, botaniek.

November - Hongarije. Nederlandse regering staat in Nederland geen Sowjetrussische culturele en sportmanifestaties meer toe. "Nederland-USSR" ondervindt enorme terugslag.

1957

Tot 1957 waren de belangrijkste instanties in USSR op het terrein van de culturele uitwisseling:

De WOKS (zie boven)

en het Ministerie van Cultuur.

Opgericht (mei 1957): Staatscommissie voor culturele betrekkingen met het buitenland.

Gestage teruggang in ledental "Nederland-USSR" sinds 4 november 1956 (Hongarije).

Onderhandelingen van "Nederland-USSR" met Nederlandse impressa-

GEHEIM

Stg. GEHEIM

Ex. no. 2

Behoort bij schrijven no. 763.974.

Dit exemplaar bestaat uit 4 blz.

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

- 2 -

GEHEIM

riaten over het optreden van Russische artiesten. Een Russische kunstenaar, die concerten zou geven onder auspiciën van "Nederland-USSR", werd een visum geweigerd. De Nederlandse regering wil contacten met USSR op cultureel, wetenschappelijk en sportgebied enigermate uitbreiden, mits de Russen niet worden uitgenodigd door communistische (mantel)organisaties.

December: twee concerten van een Russische pianiste, georganiseerd door Nederlands impressariaat.

"Nederland-USSR" heeft gebrek aan Russische films. Deze komen, sinds 1952, via Sowexportfilm terecht in "film-pool" onder beheer van CPN, waaruit ook "Nederland-USSR" films kan betrekken.

1958

Announce in het studentenblad "Propria Cures": de Sowjet-Unie stelt een beperkt aantal beurzen beschikbaar voor studenten in de physica; inlichtingen bij het bureau van de Universiteit van Amsterdam.

Oppericht (februari): Unie van Sowjet-verenigingen van vriendschap en culturele betrekkingen met het buitenland - omvorming WOKS.
In de toespraak van de voorzitter kwam o.a. de vreedzame coëxistentie naar voren.

Pogingen van "Nederland-USSR" om de culturele uitwisseling tussen Nederland en de Sowjet-Unie weer op gang te brengen.

Enkele toeristenreizen naar de Sowjet-Unie, georganiseerd door een tweetal Nederlandse reisbureaus.

Intourist maakt plannen voor toeristenverkeer op grote schaal in 1959.

In voorbereiding (november) de oprichting van een vereniging "USSR-Nederland" - ressorterend onder Unie van Sowjet-verenigingen (enz.) - en uitzending naar Nederland op uitnodiging van "Nederland-USSR" van een delegatie uit het bestuur (delegatie onder leiding van prof. Michailow van de Poelkovo-sterrenwacht, waaraan toegevoegd de secretaris van de vereniging "USSR-Nederland" in-oprichting). (Vergelijk met 1954: Poelkovo.)

Visa aan delegatie-Michailow door de Nederlandse regering geweigerd (november), omdat zij is uitgenodigd door een communistische mantelorganisatie. (De Nederlandse regering verklaart begin 1959 bereid te zijn aan Michailow c.s. visa te verlenen, mits zij niet worden uitgenodigd door een communistische (mantel)organisatie.)

1959

De Russen vragen, of enige Nederlandse instantie bereid is de uitnodiging van TASS van 1956 aan Nederlandse journalisten tot bezoek aan Sowjet-Unie, te reciproceren. (Vergelijk met 1956 en 1960.)

Oppericht (juni): de vereniging "USSR-Nederland".
Een vertegenwoordiger van de Nederlandse Ambassade bij oprichtingsbijeenkomst aanwezig. "Nederland-USSR", met het oog daarop door Russen niet op de hoogte gesteld, voelt zich beledigd.

GEHEIM

Behoort bij schrijven no. 763.974.

Dit exemplaar bestaat uit 4 blz.

26 OKT. 2001

GEHEIM

Deze rubricering is
beëindigd na 5 j.

- 3 -

De leiding van "Nederland-USSR" reeds jaren lang ontevreden over "tenachterstelling" door de Russen, die de vereniging niet representatief achten voor de Nederlandse bevolking en betreuren, dat zij bekend staat als communistische mantelorganisatie. Russen vragen - tot verontwaardiging "Nederland-USSR" - of het mogelijk is in Nederland comité te stichten, waarin organisaties vertegenwoordigd worden, die uitwisseling met de Sowjet-Unie wensen te bevorderen. (Vergelijk met 1962.)

In het laatste kwartaal van 1959 een toenemend aantal filmvoorstellingen van "Nederland-USSR". Het dieptepunt (teruggang sinds november 1956) is gepasseerd.

"Nederland-USSR" drijft nog steeds hoofdzakelijk op Sowjet-russische subsidies.

Op het programma van "Nederland-USSR" voor 1960: toeristenreizen naar de Sowjet-Unie (samenwerking met Intourist) en nauwere samenwerking met "USSR-Nederland".

1960

Van Russische zijde wordt de belangstelling van de Nederlandse regering voor een cultureel verdrag gepeild.

Bezoek aan Nederland op uitnodiging van de Nederlandse regering van 3 vooraanstaande Russische journalisten. Dit is een tegenbezoek voor het bezoek van Nederlandse journalisten aan de Sowjet-Unie in 1956. (Vergelijk met 1959.)

Toeristenreizen naar de Sowjet-Unie georganiseerd door de afdeling toerisme van "Nederland-USSR" ("Vernu-vakantiereizen").

1961

Bezoek aan de Sowjet-Unie van een culturele delegatie uit Nederland - 2 kunstenaarsechtparen. Bemiddeling van "Nederland-USSR", ontvangst bij "USSR-Nederland".

Toeristisch bezoek aan Nederland van 18 Russische intellectuelen, waaronder 5 bestuursleden van "USSR-Nederland", onder leiding van de secretaris van "USSR-Nederland", in overleg met "Nederland-USSR".

1962

Besprekingen in Moskou om van "Vernu" (afdeling toerisme "Nederland-USSR") een apart reisbureau te maken, dat behalve reizen naar de Sowjet-Unie ook reizen naar Oosteuropese satellietlanden verzorgt. (Vergelijk met 1964.)

Russen geven opdracht tot oprichting "breed" en "neutraal" actiecomité, dat bij de Nederlandse regering zal aandringen op uitbreiding culturele uitwisseling met USSR. (Vergelijk met 1959.) Oprichting mislukt.

1963

Russen wensen nog steeds een cultureel verdrag met Nederlandse regering. Willen thans proberen Nederlandse autoriteiten onder druk te zetten door de uitwisseling van groepen en personen zo veel mogelijk te bevorderen en door "USSR-Nederland" contacten op hoog niveau te laten vestigen. De Russen zullen voorts een

GEHEIM

Sta. GEHEIM

Ex. no. 2

Behoort bij schrijven no. 763.974.

Dit exemplaar bestaat uit 4 blz.

26 OKT. 2001

Deze rubricering is
beëindigd na 50 jr.

~~GEHEIM~~

- 4 -

culturele overeenkomst sluiten met "Nederland-USSR" - volgens de Russen te beschouwen als een eerste stap op weg naar een cultureel verdrag op regeringsniveau. (Vergelijk met 1964.)

Vernu maakt reclame voor toeristische studiereizen voor bepaalde groepen en organiseert studentenreizen naar Sowjet-Unie.

Toeristisch studiebezoek aan Nederland onder auspiciën van "USSR-Nederland" van 17 Russische specialisten. Verzorging door Intourist opgedragen aan Nederlands reisbureau Lissone Lindeman, overleg over het programma met "Nederland-USSR".

Voorzitter "USSR-Nederland" pleit in het december-nummer van het maandblad "Nederland-USSR" voor een 2-jarenplan voor culturele uitwisseling tussen de USSR en Nederland.

1964

Ondertekening te Moskou van een "culturele overeenkomst" tussen enerzijds Unie van Sowjet-verenigingen voor vriendschap en culturele betrekkingen met het buitenland en "USSR-Nederland" en anderzijds "Nederland-USSR". De Russen betreuren het bericht van verhindering van de Nederlandse Ambassade.

"Nederland-USSR" opent een "normaal" reisbureau Vernu (vergelijk met 1962, eerste alinea) - dat gunstige voorwaarden verkrijgt van Intourist.

Reizen naar Oosteuropese satellietlanden en andere landen in voorbereiding.

Vernu organiseert, behalve gewone reizen naar de Sowjet-Unie, een tweetal toeristische studiereizen voor onderwijskrachten en kunstenaars, alsmede enige studentenreizen.

"Nederland-USSR" concentreert zich hoofdzakelijk op Vernu, heeft daarnaast weinig directe bemoeienis met "open" culturele en wetenschappelijke betrekkingen tussen Nederland en USSR en getuigt in het september-nummer van het verenigingsorgaan van voldoening over de onderlinge contacten en bezoeken over en weer van geleerden, economen, kunstenaars en studenten.

In een interview (september) van de Moskouse correspondent van "De Waarheid" met de voorzitter van de Sowjetrussische Staatscommissie voor culturele betrekkingen met het buitenland wordt gesteld, dat "binnen afzienbare tijd" de afsluiting is te verwachten van een culturele overeenkomst tussen Nederland en de USSR. De voorzitter van de Staatscommissie verklaart: "Naar onze mening is er een geleidelijke verbetering te merken. Het is echter een proces van rechtstreekse verbindingen tussen organisaties en personen." (Vergelijk met 1963.)

GEHEIM